

درس خارج فقه، مضرت آیت الله مسینی بوشهری (دامت برکاته)

تاریخ: ۳ مهر ۱۳۹۷

مصادف با: ۱۵ محرم الحرام ۱۴۴۰

جلسه: ۱

موضوع کلی: فصل فی أفعال الوضوء

موضوع جزئی: به تأخیر انداختن وضو

سال تحصیلی: ۹۸-۹۷

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهیرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

عن مولینا الإمام الجواد (ع): «الْمُؤْمِنُ يَحْتَاجُ إِلَى ثَلَاثِ خِصَالٍ: تَوْفِيقٍ مِنَ اللَّهِ وَاعْظِمٍ مِنْ نَفْسِهِ وَ قَبُولٍ مِنْ مَنْ يَنْصَحُهُ»^۱.

امام محمد تقی جواد الائمه (ع) فرموده است که مؤمن نیازمند به سه خصلت است؛ توفیق از طرف خداوند متعال، واعظی از درون خود و قبول و پذیرش نصیحت کسی که او را نصیحت می‌کند.

وجود ما طلبه‌ها در فضای حوزه بزرگ‌ترین توفیقی است که خداوند به ما عنایت کرده است لذا باید سعی کنیم که از این فضا استفاده کنیم و قدردان این نعمت باشیم و سال جدید تحصیلی را با جدیت بیشتری شروع کنیم.

مسأله ۵۲۷: «إذا علم بعد دخول الوقت أنه لو أخر الوضوء و الصلاة يضطر إلى المسح على الحائل فالظاهر وجوب المبادرة إليه في غير ضرورة التقية و إن كان متوضئاً و علم أنه لو أبطله يضطر إلى المسح على الحائل لا يجوز له الإبطال و إن كان ذلك قبل دخول الوقت فوجوب المبادرة أو حرمة الإبطال غير معلوم و أما إذا كان الاضطراب بسبب التقية فالظاهر عدم وجوب المبادرة و كذا يجوز الإبطال و إن كان بعد دخول الوقت لما مر من الوسعة في أمر التقية، لكن الأولى و الأحوط فيها أيضاً المبادرة أو عدم الإبطال»^۲.

به نظر مرحوم سید (ره)، در مسأله مذکور، چند فرع متصور است:

فرع اول، اینکه اگر بعد از اینکه وقت داخل شد، برای انسان علم پیدا شود که اگر وضو و نماز را به تأخیر اندازد، اضطراب پیدا خواهد کرد که بر حائل و مانع وضو بگیرد، ظاهر این است که در صورتی که تقیه در کار نباشد، واجب است که به وضو گرفتن مبادرت کند.

فرع دوم، اینکه اگر شخص وضو داشت و بداند که اگر وضویش را باطل کند، اضطراب پیدا خواهد کرد که بر حائل و مانع مسح کند، جایز نیست که وضویش را باطل کند. این فرع نیز به بعد از دخول وقت نماز و صورت غیر ضرورت تقیه مربوط می‌شود. **فرع سوم،** اینکه اگر موارد مذکور [تأخیر انداختن وضو و نماز و ابطال وضو، موجب اضطراب به مسح بر مانع شود]، قبل از دخول وقت باشد، وجوب مبادرت به وضو گرفتن یا حرمت ابطال وضو، معلوم نیست.

فرع چهارم، اینکه اگر اضطراب [به مسح بر مانع] به خاطر تقیه باشد، ظاهر این است که واجب نیست به وضو گرفتن مبادرت ورزد و همچنین، ابطال وضو نیز جایز است، هرچند که بعد از دخول وقت باشد به خاطر آنچه که قبلاً گذشت که در باب تقیه وسعت وجود دارد، لکن اولی و احتیاط [مستحب] این است که در این صورت نیز به وضو گرفتن مبادرت ورزد یا وضو را باطل نکند.

۱. فیض کاشانی، الوافی، ج ۲۶، ص ۲۸۴.

۲. سید محمدکاظم، طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۱، ص ۲۱۵.

دلیل فرع اول، این است که در این فرض، شخص تمکن از وضو گرفتن و نماز خواندن دارد لذا تکلیف در حق او منجز می‌شود، بنابراین، جایز نیست که او مأمور به اولی که وضوی با مسح بر پا است را رها کند و به مأمور به ثانوی که مسح بر مانع و حائل است، رجوع کند چون موجب تفویت واجبیه که در حق او منجز شده بود [مأمور به اولی]، خواهد شد و تفویت واجب منجز حرام است مگر اینکه تمکن از انسان سلب شود که در این صورت، عدم تمکنش از اختیار او خارج خواهد بود و مشکلی نخواهد داشت.

حال اگر شخص نسبت به وضو گرفتن و نماز خواندن مبادرت نکرد و وضو و نماز را به تأخیر انداخت و بعد به مسح بر حائل و مانع اضطرار پیدا کرد و بر مانع مسح کرد، در این صورت، [از نظر حکم تکلیفی] عصیان کرده است، ولی [از نظر حکم وضعی] وضو و نماز او صحیح است.

دلیل فرع دوم، این است که شخص مذکور، عملاً واجبیه را که تمکن از آن داشته است، تفویت کرده است و تفویت واجب منجز حرام است لذا در این فرع، ابطال وضو جایز نیست.

به نظر می‌رسد که در فرع سوم نیز حکم معلوم است و آن، اینکه در این صورت، مبادرت به وضو گرفتن واجب نیست و ابطال وضو حرام نیست چون وقت داخل نشده است و قبل از دخول وقت، تکلیفی بر عهده مکلف نیست.

دلیل حکم مذکور، آیه شریفه «أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ» [؛ نماز را از زوال خورشید (هنگام ظهر) تا نهایت تاریکی شب (نیمه شب) برپا دار] و صحیح زراره است:

عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع)؛ قَالَ: «إِذَا دَخَلَ الْوَقْتُ وَجَبَ الطَّهُّورُ وَالصَّلَاةُ وَلَا صَلَاةَ إِلَّا بِطَّهُّورٍ»^۱.

ممکن است که گفته شود که لزوم مبادرت به وضو و عدم جواز ابطال وضو، از باب مقدمیت است، لکن عرض می‌شود که مقدمیت زمانی است که وجوبی باشد تا مبادرت به وضو یا عدم جواز ابطال آن، مقدمه واجب باشد، ولی قبل از دخول وقت، هنوز وجوبی نیامده است لذا تصویر مقدمیت معنا ندارد.

کلام آیت الله حکیم (ره) درباره فرع سوم

آیت الله حکیم (ره) درباره فرع سوم نوشته است: «لا یبعد ذلک و إن قلنا إن الوقت شرط فی وجوب الطهارة المائية، لحرمة تفویت الواجب عقلاً و لو قبل وقته المشروط وجوبه به، حسب ما حُرِّرَ فی محله من مبحث الواجب المشروط»^۲.

آیت الله حکیم (ره) فرموده است که در فرض مذکور [اگر تأخیر انداختن وضو و نماز و ابطال وضو، موجب اضطرار به مسح بر مانع شود و این امر قبل از دخول وقت باشد]، بعید نیست که مبادرت به وضو گرفتن واجب باشد و همچنین، ابطال وضو جایز نباشد زیرا تفویت واجب عقلاً محال است؛ هر چند که قبل از دخول وقت مشروط باشد.

بحث جلسه آینده: پاسخ از کلام آیت الله حکیم (ره) در جلسه آینده ذکر خواهد شد.

«الحمد لله رب العالمین»

۱. «الإسراء»: ۷۸.

۲. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۱، کتاب الطهارة، ابواب الوضوء، باب ۴، ص ۳۷۲، ح ۱.

۳. سید محسن، طباطبائی حکیم، مستمسک العروة الوثقی، ج ۲، ص ۴۱۱.